

Τα τελευταία χρόνια από αρμόδιους και αναρμόδιους, από ειδικούς και μη, ακούγεται μια μόνιμη επωδός: η παιδεία περνάει κρίση. Ειδικά, τα Πανεπιστήμια δεν παράγουν γνώση. Οι καθηγητές είναι μέτριοι. Οι φοιτητές δεν ενδιαφέρονται. Έρευνα ουσιαστικά δεν υπάρχει στη χώρα μας κ.λπ., κ.λπ. Και σε κάθε κυβερνητική αλλαγή, ο νέος «αρμόδιος» Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων αναγγέλλει ένα νέο νόμο ο οποίος, όπως αποδεικνύει η πείρα, κάνει την κατάσταση χειρότερη. Αλλά εδώ ανακύπτει το ερώτημα: σε ποιο βαθμό υπάρχει πράγματι κρίση, ή σε ποιο βαθμό οι εγχώριες Κασάνδρες επιχειρούν να απαξιώσουν το Πανεπιστήμιο και γενικότερα την παιδεία, όπως άλλοι κάνουν το ίδιο για τα συνδικάτα και τον κρατικό τομέα της οικονομίας;

Περί τίνος λοιπόν πρόκειται; Δεκαετίες υποχρηματοδότησης, συντηρητικοί νόμοι και κανονισμοί, ασφυκτικός ρόλος της γραφειοκρατίας, αποκλεισμός σημαντικών επιστημόνων για πολιτικούς λόγους, συγγράμματα με αντιδραστικές ιδέες, όλα αυτά συντηρούσαν την υποανάπτυξη και τον συντηρητικό χαρακτήρα της παιδείας. Όμως, παρ' όλα ταύτα, και το επίπεδο διδασκαλίας στα ελληνικά πανεπιστήμια είναι γενικά υψηλό (απόδειξη, οι επιτυχίες των φοιτητών μας που φεύγουν στο εξωτερικό για μεταπτυχιακές σπουδές), αλλά και το επίπεδο της μέσης παιδείας είναι επίσης υψηλό (απόδειξη, πάλι, οι επιτυχίες μέρους των «αποτυχόντων» στις πανελλήνιες κ.λπ., που φεύγουν έξω για πανεπιστημιακές σπουδές). Ως προς το διδακτικό προσωπικό: Υπάρχουν άλλοι που κυνηγούν το χρήμα. Αλλά η μεγάλη πλειονότητα είναι αφοσιωμένοι στο έργο τους και παράγουν έργο. Ως προς τη «μετριότητα»: Μεγάλο ποσοστό των πανεπιστημιακών δασκάλων έχει διακριθεί στο εξωτερικό και στη διδασκαλία και στην έρευνα. Λοιπόν: έλλειψη μέσων, ανεπαρκής χρηματοδότηση, γραφειοκρατία κ.λπ., κ.λπ., και η κατάσταση είναι διαφορετική απ' ό,τι την παρουσιάζουν οι θρηνωδοί, και οι αιτίες είναι διαφορετικές, όπως και οι προτεινόμενες λύσεις.

Λοιπόν: Παιδεία ή Εκπαίδευση; Οι ιδεολόγοι της ανερχόμενης αστικής τάξης τόνιζαν τον ωφελιμιστικό χαρακτήρα της επιστήμης (Καρτέσιος, Μπέικον και άλλοι). Αλλά συνολικά το αστικό πανεπιστήμιο, παρά τους ιστορικά καθορισμένους περιορισμούς του, έχει σχεδιαστεί ως χώρος παιδείας και έρευνας και χώρος ελεύθερης διακίνησης των ιδεών. Ο παιδευτικός και ουμανιστικός χαρακτήρας του πανεπιστημίου ήταν οργανικά συνδεδεμένος με το κίνημα του ουμανισμού και του φιλελευθερισμού.

Τι είδους παιδεία μας ετοιμάζουν τώρα, στη «μεταμοντέρνα» εποχή μας, οι κυβερνήσεις και τα επιτελεία της ΕΕ; Γενικότερα, τα κοινοβούλια και οι κυβερνήσεις των «αναπτυγμένων» κεφαλαιοκρατικών χωρών;

Η γενική κατεύθυνση είναι η μετατροπή της παιδείας σε εκπαίδευση. Σε κατάρτιση εξειδικευμένων ημι-επιστημόνων, χρήσιμων για την παραγωγή, τις υπηρεσίες και τους διοικητικούς μηχανισμούς. Η σημερινή κατεύθυνση δεν είναι τυχαία. Η κεφαλαιοκρατική παραγωγή –γενικευμένη εμπορευματική παραγωγή– έχει στόχο το κέρδος (τη μεγιστοποίηση της υπεραξίας που δημιουργείται στο πεδίο της παραγωγής). Στο στόχο αυτό υποτάσσει τα πάντα, καταστρέφοντας, όπως είχε τονίσει ο Μαρξ, τις δύο μόνιμες πηγές του πλούτου: τη γη και την εργατική δύναμη. Αλλά η επιστήμη αναπτύχθηκε σε γενετική σχέση με την ανάπτυξη του καπιταλισμού. Στην εποχή μας έχει

γίνει ακόμα περισσότερο «άμεση παραγωγική δύναμη». Αυτή λοιπόν τη δύναμη θέλει να απομυζήσει η άπληστη πρακτική της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής και η «Αγορά», η νέα θεότητα των ιδεολόγων, στην οποία πρέπει τα πάντα να υποταχθούν. Η τάση συνεπώς για υποβάθμιση του ουμανιστικού και παιδευτικού χαρακτήρα του πανεπιστημίου, και γενικότερα του Σχολείου, είναι συνέπεια της δυναμικής του καπιταλισμού, κυρίως στη σημερινή φάση της ιμπεριαλιστικής παγκοσμιοποίησης.

Τάση λοιπόν μετατροπής της Παιδείας σε Εκπαίδευση. Αλλά η καπιταλιστική παραγωγή είναι σήμερα αδιανόητη χωρίς τις τεχνολογικές εφαρμογές των φυσικών κυρίως επιστημών, εξ ου η ανάγκη για βασική έρευνα. Αλλά αυτή η ανάγκη δεν αντιφάσκει με τη λογική της υποβάθμισης, και εξειδίκευσης της παιδείας; Της μετατροπής της σε κατάρτιση; Προφανώς τα επιτελεία που σχεδιάζουν το μέλλον της παιδείας έχουν συνείδηση της αντίφασης. Και η αντίφαση «λύνεται» με την ύπαρξη (ή τη δημιουργία) πανεπιστημίων και ερευνητικών κέντρων, όπου μία μειοψηφία ελίτ θα προετοιμάζει τα στελέχη του παραγωγικού και του διοικητικού μηχανισμού και τους μελλοντικούς ερευνητές, ενώ η στρατιά των απασχολήσιμων «εκπαιδευμένων» θα στελεχώνει τις κατώτερες βαθμίδες, όταν θα έχει την «τύχη» να μπορέσει να πουλήσει το μόνο εμπόρευμα που θα διαθέτει: την αποσπασματική γνώση.

Αυτά ως γενική, κυρίαρχη τάση. Αλλά στην Ελλάδα έχουμε τις ιδιομορφίες μας. Κυβερνήσεις που επιχειρούν να πραγματοποιήσουν την αντιδραστική τομή στην παιδεία, αλλά και το κίνημα των φοιτητών, των μαθητών και του διδακτικού προσωπικού, που έχει ματαιώσει ή ανακόψει τις κυβερνητικές προσπάθειες. Χαρακτηριστική είναι η αποτυχία της κυβέρνησης να αναθεωρήσει το άρθρο 16 του Συντάγματος, ώστε να νομιμοποιηθεί και να γενικευθεί αυτό που ήδη υπάρχει σε περιορισμένο βαθμό: η ίδρυση ιδιωτικών «πανεπιστημίων».

Ας μην ανάγουμε την «κρίση» σε μεταφυσική κατηγορία. Οι αιτίες για τα αρνητικά φαινόμενα στο χώρο της παιδείας είναι γνωστές. Και το αίτημα για αναβάθμιση και των τριών βαθμίδων της εκπαίδευσης και την περαιτέρω ανάπτυξη της έρευνας δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στη χρηματοδότηση και στη διατήρηση του δημόσιου χαρακτήρα της παιδείας. Η αναβάθμιση της ποιότητας της διδασκαλίας, η απαλλαγή από τις ιδεολογικές αγκυλώσεις, η συγγραφή διδακτικών βιβλίων με μέθοδο και επιστημονικότητα, η καταπολέμηση της γραφειοκρατίας, συνολικά η δημιουργία μιας δημοκρατικής και ουμανιστικής παιδείας είναι, και πρέπει διευρινόμενα να είναι, οι στόχοι των αγώνων εκπαιδευτικών και εκπαιδευόμενων στη χώρα μας.

Το σημερινό τεύχος της Ουτοπίας δεν είναι αφιερωμένο μόνο στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Θέτει γενικότερα προβλήματα και ανοίγει ένα πεδίο για διάλογο.

Το σημερινό τεύχος εικονογραφείται με έργα του Zao Wou-Ki, κινεζικής καταγωγής με γαλλική υπηκοότητα.

Παραράματα: α) Στο προηγούμενο τεύχος ο ακριβής τίτλος του άρθρου του Losurdo για την Οκτωβριανή Επανάσταση είναι: «Ο Στάλιν, οι διαφεύσεις του Επαναστατικού Μεσσιανισμού και ο Μύθος της προδομένης Επανάστασης». β) Επίσης στο εξώφυλλο εκ παραδρομής οι μήνες έχουν τυπωθεί λάθος. Οι σωστοί είναι: Νοέμβριος - Δεκέμβριος.